

УДК 342.95

*Бережницька Г. І., старший викладач кафедри права,
Львівський національний аграрний університет, м. Львів.*

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Анотація. У даній статті проаналізовано правові норми, які забезпечують якість та безпечність продуктів харчування. Приділена увага особливостям правового регулювання однієї з найважливіших сфер суспільних відносин, а також сформувано висновки щодо певних норм заснованих на положеннях чинного законодавства України, які необхідно вдосконалити.

Ключові слова: законодавство, продукти харчування, фактор якості і безпечності, непридатний харчовий продукт, шкідливі домішки.

*Berezhnytska Halyna,
Senior lecturer of the Department of Law,
Lviv National Agrarian University, Lviv.*

LEGAL SUPPORT FOR QUALITY AND SAFETY OF FOOD PRODUCTS

Abstract. The article analyzes legal norms, which secure quality and safety of food products. Considers peculiarities of legal regulation of one of the most important fields of social relations, as well as makes conclusions concerning definite norms, based on the fundamentals of valid laws of Ukraine, which need improvement.

Key words: laws, food products, factor of quality and safety, uneatable product, harmful additives.

DOI: <https://doi.org/10.36477/2616-7611-2018-07-10>

Постановка проблеми. Відомо, що один із найважливіших факторів, який впливає на якість здоров'я людини є харчування. Екологічна безпека продуктів харчування є глобальною проблемою, оскільки зачіпає не лише здоров'я людини, але й впливає на всю економіку країни. Повноцінне харчування відіграє визначальну роль у збереженні здоров'я нації та підвищенні життєвого рівня населення [1], а від якості продуктів харчування залежить рівень життя, соціальна активність людини, а також демографічний стан. Тому, щоб забезпечити високий рівень життя людини в державі, розвиток економіки, необхідна досконала законодавча база. У сучасних умовах людина все менше довіряє якості вироблених продуктів. Це пов'язано як з погіршенням умов навколишнього середовища (підвищена хімізація і індустріалізація виробництва), так і з генною модифікацією продуктів харчування і низьким контролем якості в процесі виробництва продуктів харчування. Харчові продукти можуть бути результатом генної інженерії (ГМО), забруднені важкими металами та радіонуклідами, містити залишки

нітратів та пестицидів або антибіотиків та гормональних препаратів. Придатні до вживання за терміном придатності та зовнішніми ознаками продукти переробки і напої можуть містити потенційно небезпечні і підозрілі харчові домішки, поки що незаборонені в Україні.

Разом із тим у ст. 50 Конституції України вказується, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право.

У ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV також вказується, що серед загроз національним інтересам України, зокрема, є неконтрольоване ввезення в Україну матеріалів і трансгенних рослин, екологічно необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів, а також посилення впливу шкідливих генетичних ефектів у популяціях живих організмів, зокрема генетично змінених організмів, та біотехнологій. При цьому правові норми щодо якості продукції є також у Законі України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. № 1023-XII. Зокрема згідно зі ст. 6 даного Закону продавець (виробник, виконавець) зобов'язаний передати споживачеві продукцію належної якості, а також надати інформацію про цю продукцію [2].

Аналіз останніх досліджень. Досконалість правового регулювання забезпечення та якості харчових продуктів, а також законодавче забезпечення сфери захисту прав споживачів досліджували такі науковці як С. І. Бугера, М. В. Гребенюк, Т. М. Чурилова, В. І. Петрина та інші. Утім, існуючі наукові здобутки свідчать про наявність дискусійних питань, які потребують подальшого наукового та законодавчого розв'язання.

Постановка завдання. Метою цієї статті є дослідження законодавства, яке регулює таку сферу суспільних відносин як якість та безпечність харчових продуктів та сировини, а також запропонувати шляхи вирішення певних суперечностей за допомогою удосконалення деяких правових норм.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання виробництва якісних та безпечних харчових продуктів та сировини, здійснюється на підставі низки законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, серед яких слід зазначити Закони України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 22 липня 2014 р. № 1602-VII, «Про молоко та молочні продукти» від 24 червня 2004 р. № 1870-IV, «Про пестициди та агрохімікати» від 2 березня 1995 р. № 86/95-ВР, «Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992 р. № 2498-XII (в редакції від 16.11.2006 № 361-V), Закон України від 31 травня 2007р. «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» та багато інших.

Харчовий продукт — це речовина або продукт (неперероблений, частково перероблений або перероблений), призначені для споживання людиною (п. 92 ст. 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до

безпеки та якості харчових продуктів» в редакції Закону від 22 липня 2014 р. № 1602-VII) [3], це об'єкт тваринного та рослинного походження, які використовуються в їжу в натуральному чи переробленому вигляді як джерело енергії, харчових, біологічних та смако-ароматичних речовин.

Безпечний харчовий продукт — це харчовий продукт, який не справляє шкідливого впливу на здоров'я людини та є придатним для споживання. У законодавстві закріплюється також поняття небезпечного харчового продукту, тобто такого, що є шкідливим для здоров'я та/або непридатним для споживання (п. 44 ст. 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів»). Під час встановлення небезпечного фактора харчового продукту враховуються наступне: звичайні умови використання харчового продукту споживачем, кожна стадія його виробництва, переробки та обігу; інформація, надана споживачеві, зокрема про маркування включно з інформацією про дату кінцевого продажу, та інша загальнодоступна споживачеві інформація про уникнення негативних для здоров'я наслідків, пов'язаних з харчовим продуктом чи категорією харчових продуктів.

Під час встановлення шкідливості харчового продукту для здоров'я враховуються: можливий короткостроковий чи довгостроковий вплив харчового продукту на здоров'я людини, яка його споживає, та на майбутні покоління; можливий накопичувальний ефект токсичності; особлива чутливість організму окремої категорії споживачів, якщо харчовий продукт призначений для цієї категорії споживачів (п. 48 ст. 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів»).

Непридатний харчовий продукт — харчовий продукт, який містить сторонні речовини та/або предмети, пошкоджені в інший спосіб та/або зіпсований у результаті механічних, та/або хімічних, та/або мікробних факторів. Непридатний продукт, у разі споживання за призначенням за звичайних умов такого споживання, не має шкідливого впливу на здоров'я людини.

Новітній харчовий продукт чи інгредієнт — харчовий продукт чи інгредієнт, який суттєво відрізняється від звичайних харчових продуктів або інгредієнтів, що присутні на ринку, який повинен бути оцінений з точки зору його впливу на здоров'я споживача.

Якщо проаналізувати Закон України “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини” ми розуміємо, що при виробництві органічної продукції використовуються методи, які виключають: використання ГМО, похідних ГМО і продуктів, вироблених з ГМО, як харчових продуктів, кормів, технологічних добавок, препаратів захисту рослин та покращення ґрунту, насіння, мікроорганізмів і тварин; хімічно синтезованих речовин, консервантів, синтезованих (штучних) барвників, гормонів, антибіотиків, ароматизаторів, стабілізаторів, підсилювачів смаку, стимуляторів росту; іонізуючого випромінювання для обробки органічної сировини або кормів, що використовуються у виробництві органічної продукції тощо. Також дозволяється під час

виробництва органічної продукції, сировини використовувати традиційну продукцію, сировину (крім продукції, сировини, яка містить ГМО, похідної від ГМО або отриманої за допомогою ГМО). Тоді чому в Україні дозволено вживати всім відому продукцію «Макдоналдза», хоча загальновідомо, що всі складові таких продуктів є генетично змінені та поступають на ринок України в переробленому вигляді і таким чином приховують справжній склад сировини. Це лише один із прикладів.

Основна причина низької якості продуктів першочергово покладена на законодавство, але навіть дотримання обов'язкових до виконання техстандартів не завжди проконтрольовано на належному рівні.

Для забезпечення належного правового регулювання якості сільськогосподарської продукції до вимог ЄС С. І. Бугера вважає доцільним:

1) розробку Національної концепції системи правового регулювання якості сільськогосподарської продукції з урахуванням особливостей вітчизняного аграрного ринку та міжнародних вимог;

2) ефективно поєднання адміністративних та економічних важелів впливу на процес формування якісних показників сільськогосподарської продукції як базових чинників її конкурентоспроможності;

3) розробку програми адаптації вітчизняного законодавства з питань правового регулювання якості сільськогосподарської продукції до вимог ЄС [4, с. 161].

Т. М. Чурилова вважає одну з головних проблем, що обумовлює недосконалість національного законодавства у сфері продовольчої безпеки у відсутності розмежування правового регулювання питань безпечності та якості харчових продуктів. Учена також звертає увагу на відсутність закріплення в Законі України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» принципу транспарентності, а саме залучення громадськості у формі консультацій та обов'язковість доведення до загального відома широкої громадськості інформації про рішення та дії органів влади.

Можливо, Стратегія розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 року № 806-р, стане, одним із пріоритетних напрямів досягнення стратегічних цілей розвитку аграрного сектору економіки, яка визначає: забезпечення якості та безпечності харчових продуктів, дотримання вимог до їх виробництва у результаті вдосконалення системи сертифікації виробництва і стандартизації, впровадження на всіх підприємствах переробної та харчової промисловості систем управління якістю та безпечністю харчових продуктів, створення мережі лабораторій для визначення рівня якості сільськогосподарської продукції; підвищення ефективності адміністративного регулювання шляхом створення регуляторної системи на засадах державно-приватного партнерства, впровадження ризико орієнтованого підходу під час здійснення державного контролю та ін. напрямки Стратегії, які мають забезпечити продовольчий ринок якісними та проконтрольованими харчовими продуктами та сировиною.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі.
Підсумовуючи, необхідно зазначити, що для законодавства, яке регулює якість та безпечність продукції, характерним є:

- наявність нормативно-правових актів різної юридичної сили – від законів України до актів відомчого характеру (останні становлять переважну частину законодавства);

- відсутність спеціалізованого нормативно-правового акта вищої юридичної сили, який відображав би системність підходу до вирішення проблем якості;

- сутність правового регулювання якості сільськогосподарської продукції відображено переважно в правових нормах, що спрямовані на регулювання якості власне харчової продукції.

Отже, для вдосконалення законодавства щодо правового регулювання якості та безпечності харчових продуктів доцільним є на першому етапі внесення змін і доповнень до чинних законів та прийняття спеціалізованого нормативно-правового акта вищої юридичної сили, який відображав би системність підходу до вирішення проблем якості всіх видів продукції. На другому етапі доцільним є проведення систематизації всього масиву аграрного законодавства та прийняття Аграрного кодексу України з відповідним розділом щодо правового регулювання якості сільськогосподарської продукції. При цьому систематизація аграрного законодавства повинна здійснюватися з урахуванням світових вимог і, зокрема, вимог Європейського Союзу [6].

Література:

1. Електронний ресурс // Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
2. Закон України «Про захист прав споживачів» [Електронний ресурс] // Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-18>.
4. Гребенюк М. В. Система забезпечення продовольчої безпеки в законодавстві Європейського Союзу / М. В. Гребенюк // Право України. — 2010. — № 9. — С. 227–233.
5. Чурилова Т. М. Щодо питання адаптації українського законодавства до вимог Європейського Союзу у сфері безпеки продуктів харчування / Т. М. Чурилова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». — 2015. — № 14. — С. 60–63.
6. Гуменюк Г. Регулювання і забезпечення якості й безпечності сільськогосподарської продукції / Г. Гуменюк // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2009. — № 6. — С. 63–70.

References:

1. Elektronnyj resurs // Rezhym dostupu: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
2. Zakon Ukrainy «Pro zakhyst prav spozhyvachiv» [Elektronnyj resurs] //

- Rezhym dostupu <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
3. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy schodo kharchovykh produktiv» [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-18>.
  4. Hrebenuk M. V. Systema zabezpechennia prodovol'choi bezpeky v zakonodavstvi Yevropejs'koho Soiuzu / M. V. Hrebenuk // Pravo Ukrainy. — 2010. — № 9. — S. 227–233.
  5. Churylova T. M. Schodo pytannia adaptatsii ukrains'koho zakonodavstva do vymoh Yevropejs'koho Soiuzu u sferi bezpeky produktiv kharchuvannia / T. M. Churylova // Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: «Yurysprudentsiia». — 2015. — № 14. — S. 60–63.
  6. Humeniuk H. Rehuliuвання i zabezpechennia yakosti j bezpechnosti sil's'kohospodars'koi produktsii / H. Humeniuk // Standartyzatsiia, sertyfikatsiia, iakist'. — 2009. — № 6. — S. 63–70.